

Navadni mračnik – ali je res navaden?

Besedilo in foto: Primož Presetnik

Ko neko stvar poimenuješ, jo s tem precej zaznamuješ. Zato se mi vedno smilijo vrste, ki smo jih biologi poimenovali »navadni«. Tako smo zanimivo vrsto ponižali na nekaj običajnega, vsakdanjega, v bistvu dolgotrajnega in skoraj nevrednega obravnave.

To se je v Sloveniji pripetilo tudi navadnemu mračniku (*Nyctalus noctula*). Začelo se je sicer precej dobro. Prvo slovensko ime oz. celo več poimenovanj je leta 1842 zapisal vsestranski muzejski kustos Heinrich Freyer, ki ga je poimenoval »mrázhni natopir (kr. sgodni natopir; windisch: mrázhnik, shishmich)«. Leopold Poljanec ga je leta 1910 v svojem učbeniku za višje razrede srednjih šol preimenoval v »lesnega netopirja« (citirano po drugi izdaji učbenika 1929). Društvo ZOO v Ljubljani je okoli leta 1930 v drobni, vendar izredno zanimivi knjižici uporabilo obe imeni, tako lesni netopir kot mračnik. Potem se uporaba tega imena nekako razdeli: muzejski delavci uporabljajo naziv mračnik, v bolj poljudnih knjigah in člankih pa skoraj do konca 70. let preteklega stoletja prevladuje lesni netopir. Za »navadnega mračnika« ga je 1970 prvi proglasil sesalceslovec Đorđe Mirić, da ga je razlikoval od ostalih dveh vrst mračnikov, ki jima je nadel precej lepši oz. povedni imeni: mali oz. gozdni mračnik (*N. leisleri*) in veliki mračnik (*N. lasiopterus*). Tako se je začel nezadržan prodor tega imena, ki je popolnoma prevladalo na začetku 90. let preteklega stoletja. Iz vsega tega se lahko naučimo, da principi evolucije delujejo tudi pri vrstnih imenih. K temu, da je navadni mračnik postal »navadni«, je gotovo prispevalo dejstvo, da ga najdemo precej pogosteje kot ostali vrsti mračnikov. Trenutno je v Sloveniji znanih približno 190 najdišč navadnega in 80 najdišč gozdnega mračnika, velikega mračnika pa smo po več kot 85 letih od prve in edine omembe za naše kraje ponovno našli šele pred nekaj leti.

Ime mračnik nedvomno razkriva, kdaj ga najpogosteje opazimo, in kar najbolj poetično opiše njegovo hrvaško ime, kjer se imenuje »rani večernjak«. Res se pojavi med prvimi netopirji v zgodnjem mraku, včasih še pred sončnim zahodom. K temu verjetno prispeva tudi dejstvo, da je hiter letalec, ki naj bi v ravnem letu dosegal tudi 50 km/h, med prehranjevanjem pa so ga opazovali pri hitrostih med 14 in

Navadni mračniki (*Nyctalus noctula*) imajo tako kot druge vrste istega roda na uhlju značilen poklopce gobaste oblike.

29 km/h. Zaradi svoje hitrosti je navadni mračnik morda manj všečen plen dnevnih ujed, ki ob tem času še ne spijo, kljub temu pa so ga tudi pri nas že našli med ostanki njihovega plena. Njegove do 40 cm dolge in značilno ozke prhuti mu omogočajo dolge premike v prostoru. Med premike lahko štejemo tako dnevno-nočne lete iz zatočišč na prehranjevališča, na katera so nekateri navadni mračniki leteli kar 26 km daleč, kot tudi selitve med prezimovališči in kotišči z najdaljšo zabeleženo razdaljo 1.546 km. Morda je prav zaradi dolgih migracij navadni mračnik najbolj »nenavaden«. Na tako dolge razdalje se selijo še nekatere druge vrste netopirjev v Evropi, vendar so prav pri navadnem mračniku premiki zelo dobro dokumen-

tirani. K temu brez dvoma pripomore, da gre za velikega netopirja z običajno maso med 20 in 40 g, kar je za naše netopirje že zelo veliko. Zato ga ljudje tudi lažje opazimo in poročamo o najdbah obročkanih netopirjev. V Sloveniji sta bila najdena v tujini obročkana navadna mračnika; en se je na Kras pritepel s severa Nemčije (približno 720 km), drugi pa v Ljubljano s Češke (330 km). Žal za enkrat nimamo povratnih informacij o približno 350 navadnih mračnikih, obročkanih v Sloveniji.

Če se ponovno vrnemo k imenu, tudi ime »lesni netopir« skriva informacije, ki so v tesni povezavi z življenjem navadnega mračnika. Njegova naravna zatočišča so dupla. To so lahko dupla žoln ali pa

Tipično stavbno skrivališče navadnih mračnikov za okrasnimi deskami fasade. Skrajno desna žival na podlakti nosi obroček. Žal netopirja nismo dosegli, zato je izvor obročka ostal zagonetka.

Stavbe nudijo mnogo primernih špranj za netopirje, vendar ustrezne reže zaradi energetskih prenov stavb hitro izginjajo. Skupina navadnih mračnikov na sliki je prezimovala na vrhu stolpnice na Štefanovi ulici v Ljubljani.

različne dupline drugačnega nastanka v deblih ali večjih vejah dreves. V njih lahko prezimuje tudi nekaj sto živali; če tako drevo podrejo, se lahko zgodi prava tragedija, saj si tudi netopirji, ki so preživeli padec, pozimi ne morejo zlahka poiskati novega zatočišča. V tem primeru je najbolje, da preživelo netopirje poizkušamo doma obdržati pri življenju do prvih pomladnih lepih dni. Tak primer smo v Sloveniji že doživeli. Drugi podoben primer se je zgodil, ko navadni mračniki ob jesenski vrnitvi niso našli svojega domnevnega prezimovalnega kostanja in so tako zašli v bližnjo vojašnico ter tam vzdignili alarm. Kar nekaj podobnih prigod, povezanih z netopirji, je opisanih v *Glej, netopir!* – reviji Slovenskega društva za proučevanje in varstvo netopirjev (SDPVN). Dupla pa niso edina zatočišča navadnih mračnikov, saj jih lahko redno opazujemo tudi v skalnih pokah v vhodnih delih nekaterih jam. Podoben tip zatočišč smo nehote ustvarili tudi sami, zato navadne mračnike pogosto najdemo v višjih nadstropjih stolpnic in blokov, kjer se skrivajo za zunanji oblogami fasad ali v škatlah za rolete. Žal

so ti sosedi zelo glasni in zato mnogokrat nezaželeni. Tako je dobro dokumentiran primer poboja skoraj 30 navadnih mračnikov, ki jih je nekdo verjetno s palico izbezal iz špranje, pri tem pa jim je polomil krila, raztrgal kožo in povzročil notranje krvavitve. O dogodku so poročali celo mediji. Kaj menite, da je naredila okoljska inšpekcija? Po postopku je upravniku celotnega kompleksa izdala obvestilo, da se tega ne dela (čeprav je bilo jasno, kdo je možni storilec). SDPVN pa je dobil opozorilo, ker se je po pisnem zaslisanju izkazalo, da smo zatočišče za divje živali o najdbi obvestili nekaj dni prepozno. Še dobro, da smo to menda storili v posebno lahkih okoliščinah, zaradi česar nam niso zaračunali kazni.

Če pustimo ta sramotni primer neizvajanja zakonodaje proti mučenju živali ob strani, lahko povemo še, da so pri nas skupine navadnih mračnikov v stavbah prisotne preko celega leta. Tam so parišča te vrste, nedvomno tudi prezimovališča, veliko vprašanje pa je, ali so pri nas poleti tudi kotešča, saj v Sloveniji še nismo

V Sloveniji poznamo le posamezna zatočišča navadnih mračnikov v drevesih, pa še ta so večinoma iz takega ali drugačnega razloga že posekana.

našli brejih ali doječih samic ali majhnih mladičev. Kot zanimivost lahko omenim še, da imajo navadne mračnice velikokrat po dva mladiča, kar je pri naših netopirjih precej neobičajno. Večina razmnoževalnih kolonij te vrste naj bi bila severno od nas, vendar so že desetletja znana kotešča tudi v Italiji, v Furlaniji in Benečiji ter ob jadranski obali severno od Monaka (270 km JZ), v zadnjih letih pa so odkrili tudi kotešča v Avstriji jugovzhodno od Dunaja in ob Donavi na Madžarskem severno od romunske meje. Zadnji območji kotešč sta približno 280 in 330 km oddaljeni od poletnih zatočišč navadnih mračnikov v Ljubljani, kotešča ob Donavi ležijo na približno enaki geografski širini, v Italiji pa celo precej južneje. Torej so kotešča možna tudi pri nas. Zato je ena prednostnih nalog, da v okviru mednarodne akcije netopir leta (»BoY – Bat of the year«) poizkusimo raziskati, ali navadni mračniki pri nas kotijo ali se čez poletje tu zadržujejo le samci. Za netopirja leta 2016 je BatLife Europe namreč proglasil prav navadnega mračnika. Pri akciji lahko sodelujete tudi vi s sporočanjem svojih opažanj. Seveda so vsa opažanja pomembna, še posebno če npr. poznate zatočišče teh živali. Mogoče boste imeli srečo in jih boste celo videli letati podnevi. V jesenskem času, nekje od konca avgusta do oktobra, se namreč lahko zgodi, da se navadni mračniki selijo v popoldanskih urah. Če torej vidite več velikih netopirjev z ozkimi krili letati visoko v zraku bolj ali manj v eni smeri, se splača počakati in pogledati, ali bo za to skupinico priletela še kakšna druga. Lani je tako srečen štajerski ptičar v enem popoldnevu naštel več kot 600 živali. Se vam to zdi običajno, vsakdanje in dolgočasno, da ne rečem kar navadno? *

BILTEN SLOVENSКИH TERENSKIH BIOLOGOV IN LJUBITELJEV NARAVE

Letnik V
Številka 1
ISSN 2232-5999

TRDOZAV

Zika | Pravice ogroženih in zavarovanih vrst
120 let zavarovanja planike | Določevalni ključ: križevci
Juliana jih ima 90 | Novosti iz Škocjanskega zatoka
Intervju: Branko Dolinar | Velika pliskavka
Navadni mračnik | Določevalna delavnica ovničev Slovenije
Spominčice | Srečanje s sodčkastim salpovcem